

news letter

Ladislav Jankl:
Řekněme NE
bruselské centralizaci

Václav Klaus:
Svobody
povážlivě ubývá

Pavel Kysilka:
Dvacet let
od měnové odluky

Václav Klusoň:
Bernard Mandeville –
280 let od smrti

Nová kniha Václava Klause

Prezident republiky Václav Klaus přichází s novou knihou „My, Evropa a svět“ (Fragment 2013), v níž se zamýšlí nad událostmi uplynulých 23 let, které se nesmazatelně podepsaly na vývoji samostatné České republiky, Evropy i celého světa. Podrobnosti na s. 3.

cep
CENTRUM
PRO EKONOMIKU A POLITIKU

Šárecká 29
160 00 Praha 6
e-mail: cep@cepin.cz
www.cepin.cz

CEP - Newsletter
Centra pro ekonomiku a politiku
Registrace MK ČR E 11024

Řekněme NE bruselské centralizaci

Ladislav Jankl
tajemník prezidenta republiky

Britský premiér David Cameron avizoval, že se za dva roky zasadí za konání referenda o členství Spojeného království v Evropské unii. Na první pohled ta zpráva vypadá jako záblesk rozumu v tupe bruselské šedi. Ale nedejme se splést.

Britský premiér David Cameron avizoval, že se za dva roky zasadí za konání referenda o členství Spojeného království v Evropské unii.

Cameron rozhodně neplánuje vystoupit z EU. Je příliš zadobře s euroestablishmentem. Sleduje přesný opak. Jednak chce potlačit vnitrostranické konkurenty z řad eurokritiků a vzít jim téma. Slibuje referendum až po volbách, pokud je ovšem vyhraje. Tím si navíc své kritiky zavazuje a oni tak musejí překousnout žízalu, tvářit se loajálně a přát Cameronovi vítězství.

A především, Cameron po takových volbách udělá vše, aby případné referendum dopadlo probruselsky a on tím svou vnitrostranickou opozici definitivně zničil. Jeho kritici by v referendu neměli platformu, odkud by svůj boj vedli, protože referendum samo by bylo tlačeno oficiálním vedením konzervativců.

Že tím Cameron vykldí pole pro kritiky stojící mi-

mo konzervativce (hlavně Straně nezávislosti Spojeného Království UKIP), to je téma na samostatnou debatu. Já ale nechci nyní rozvíjet tuto teoretizování. Chci zvednout hrozenou rukavici. Chci mluvit o České republice.

Takové referendum je třeba vyhlásit u nás. Co nejdříve.

Takové referendum je třeba vyhlásit u nás. Co nejdříve. Žádná vládní ani parlamentní síla to neudělá. Ti jsou dávno ohočeni. Je třeba vybudovat jinou platformu. A vyhlídky lidí, kterým leze krkem bruselské utahování šroubů, vůbec nejsou bez šancí.

Uvidíme, co udělají dlou-

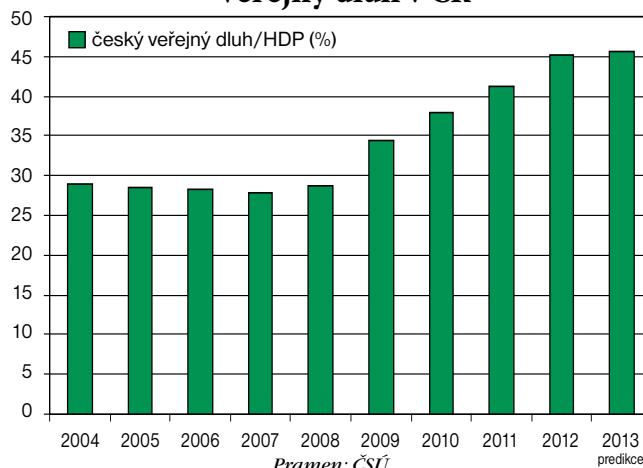
hodobí podporovatelé obecného referenda. Pomohou? Nebo se začnou kroutit? Co udělá taková ODS, kterou její šéfové už několik let proti vůli členské základny kormidlují směrem k eurosocialismu? To se uvidí.

Cameron rozhodně neplánuje vystoupit z EU. Je příliš zadobře s euroestablishmentem.

V každém případě je načase začít. A to hned. Kdo chce pomoci s přípravou a iniciováním referenda za vystoupení České republiky z Evropské unie, ohlaste se na adrese referendumnebruselu@seznam.cz a napište, co můžete pro věc udělat.

ÚNOROVÝ GRAF CEPU

Veřejný dluh v ČR

Svobody povážlivě ubývá*

Václav Klaus

1. Po dvou volebních obdobích opouštíte prezidentský úřad. Co je pro Vás tím největším, čeho jste ve funkci dosáhl a čeho litujete?

V roce 2003 jsem do funkce prezidenta nevstupoval v nějakém přelomovém období naší země – na rozdíl od toho, kdy jsem se stal ministrem financí a následně předsedou vlády o jednu dějinnou fázi dříve. Tehdy šlo o jistý zakladatelský okamžik, teď už více méně „jen“ o běžné fungování země, navíc oslabené naším členstvím v Evropské unii, které možnost země autonomně se rozhodovat výrazně snižuje.

Mým celoživotním úsilím – jako důsledek tolika let života v komunismu – je prosazování skutečné svobodné společnosti a v tom jsem se i v období svého prezidentování snažil dělat maximum. Žádný velký úspěch v tomto ohledu si však připisovat nemohu – svoboda je v roce 2013 u nás, v Evropě, i ve světě omezenější než v roce 2003. O tom se snažím říci více ve své knize „*My, Evropa a svět*“, která vyjde koncem února 2013.

2. Jak hodnotíte stav, v němž se nyní nachází Evropa a Evropská unie? Co ve Vás vzbuzuje optimismus a co naopak je pro Vás zdrojem znepokojení?

Mnoho důvodů k optimismu bohužel není. O ubývání svobody jsem již mluvil, neúspěch ekonomického vývoje Evropy snad také vidí každý, kdo má otevřené oči. Zesílila politická korektnost, svou moc nad námi, občany, neuvěřitelně rozšířila média, trh je stále více a více oslabován tisíci stále narůstajícími etatickými opatřeními, nesmysl-

ná doktrína obviňující lidi z globálního oteplování přes veškerou kritiku v celém světě dominuje (i když je už snad za svým zenitem), transnacionální ambice oslabují národní státy a vedou k předávání rozhodovací moci od volených a následně kontrolovaných (či kontrolovatelných) politiků k nadnárodním organizacím, které žijí v naprostém vzduchoprázdnu, tedy bez kontaktu s občanem. Je nás málo, kteří se tomu všemu zpěčujeme.

3. Jakou pozici by měly mít v EU státy, jako je Polsko a Česká republika? Jakým způsobem můžeme bojovat o to, abychom se nestali subjektem [správně pouhým „objektem“ dění – pozn. VK]? Je to vůbec možné s ohledem na nárůst faktických rozhodovacích pozic velkých unijních hráčů?

Subjektem už dávno nejsme, to si nenamlouvejme. Pozici máme slabou, Polsko větší, protože je větší, i když se to možná Polákům nebude zdát, protože spolu více táhnete za jeden provaz než my Češi.

Přijetí Lisabonské smlouvy způsobilo v Evropě nezadbatelnou změnu a právě ta výrazně posílila, abych použil Váš termín, pozici „velkých unijních hráčů“. Věděl jsem to, a proto jsem proti ní bojoval asi nejsilněji ze všech vrcholných politiků v Evropě. V polovině ledna jsem na konferenci ve Vídni poslouchal vystoupení Vašeho Jerzyho Buzeka. Na otázku, co je největší změnou v Evropě za poslední léta, odpověděl s evidentním souhlasem s tím, že se to stalo: „Máme svého evropského prezidenta van Rompuye, tedy svého Obamu. Role jed-

notlivých států se snížila, což je vidět na tom, jak se snížila role země, která má rotující předsednictví.“ To sice není přesný citát, ale přesné shrnutí jeho odpovědi to je, za to ručím. K tomu snad není co dodávat. Chce mít Polsko takto omezenou pozici? Já takovou pozici pro Českou republiku nechci.

4. Řada publicistů srovnává Vaše působení s Vaším předchůdcem Václavem Havlem. V čem se s ohledem na filosofii myšlení o státnosti liší Vaše působení od období, kdy byl prezidentem Váš předchůdce?

Václav Havel (a jeho specifická ideologie, pro kterou nemám lepší název než havlismus) byl absolutně jiný svět. Trh nazýval hokynářstvím, místo demokracie chtěl elitářskou postdemokracii, místo konzervatismu a tradičních hodnot prosazoval modernistické boření existujícího lidského řádu. Byla to spíše ozvěna francouzského jakobínství než britský konzervativní princip klasického liberalismu. Bylo to extrémní levičáctví. Tyto věty jsou jen stručným naznačením zásadních rozdílů mezi námi dvěma, není to vážné pojednání o Václavu Havlovi.

Měl bych ale snad také alespoň zmínit jeho kosmopolitismus proti mé důvěře ve stát, ve kterém žijeme. Byl to také výbojný zahraničně-politický intervencionismus (a humanitární bombardování) místo respektu ke kterékoli zemi světa. Ale to už začíná být spíše než odpověď na Vaši otázku nástin osnovy k delšímu textu na toto, pro naši zemi stále ještě, nebo spíše zase znovu tak klíčové téma. Myslím, že i Poláci tomu dobře rozumějí.

5. Uplynulo dvacet let od rozhodnutí o rozdělení Československa. Zopakoval byste dnes rozhodnutí zrušit společný stát?

Zcela jednoznačně ano. Navíc to nebylo mé rozhodnutí. Mojí úlohou byla realizace rozhodnutí, které de facto učinilo Slovensko. Slovinci chtěli mít svůj vlastní samostatný stát. To jsem respektoval a nesnažil jsem se jim to rozmlouvat. Výhody většího společného celku jsem jim však zdůrazňoval. Právě připravuji projev na konferenci České národní banky ke 20. výročí rozdělení československé koruny na dvě samostatné měny. Znovu jsem si díky tomu připomněl a posbíral nejrůznější argumenty:

- proč bylo rozdělení nezbytné;
- jaká výhoda byla v tom, že jsme rozdělení země a měny udělali připraveně, organizovaně, nechaoticky a hlavně přátelsky, s plným respektem k ambicím druhé poloviny našeho původního společného státu;
- proč je naše klidná „měnová odluka“ v únoru 1993 poučením pro dnešní Evropu, která se podobných, neméně potřebných kroků strašlivě bojí (nebo možná předstírá, že se bojí).

Já sám jsem se zkušeností s rozdělením Československa, které jsem si nepřál, poučil hlavně v tom, že bojácné, opatrné uchovávání statu quo za každou cenu nikam nevede.

6. Změnil se za Vašeho politického působení Váš pohled na Polsko?

Do jisté míry ano. Více jsem ho poznal, i když už i do okamžiku pádu komunismu jsem byl v Polsku nejčastěji ze všech zemí světa. Někdy v roce 1957 (či 1958) jsem prvně hrál v Krakově basketbal jako dorostenecký reprezentant Československa. Potom jsem tam začal jezdit jako ekonom, nejdříve jako vědecký pracovník v Československé akademii věd. Nikdy jsem ale v Polsku nebyl na výletě či na dovolené. Teď mě napadá, že jsem si jednou, kvůli účasti na ekonomické konferenci v Sopotech v době

* Rozhovor pro polský časopis Do Rzeczy 11. února 2013.

Solidarnosci, musel v bance, která mne na tuto konferenci samozřejmě neposílala, vzít dovolenou.

Polska si vážím, považuji ho za „zdravou“ zemi, která si váží sebe sama. Říkám to záměrně jako porovnání se zemí, která je mou vlastí. Nedávná volba prezidenta České republiky však dává v tomto smyslu určitou naději, i když současně platí, že přímá volba prezidenta (a její způsob mediálního manipulování) zemi výrazně rozdělila.

Velmi jsem si vážil mimořádně pěkného přátelství s prezidentem Kaczyńským. Chybí mi, i když jsem moc rád, že se mi podařilo pozitivní vztah navázat i s jeho nástupcem, s prezidentem Komorovským.

7. V Polsku nebývá pochopen Váš otevřený přístup k Rusku. Nevnímáte v Ruské federaci odklon od demokracie?

Vaše otázka mne nutí k jistému pousmání. Rusko bylo „odkloněno“ od demokracie

snad vždycky ve své tisícileté historii a teprve teď se k demokracii těžce, klopotně, nespojitě, čili nikoli trvalým lineárním vzestupem, přibližuje. Že je dnes v Ruské federaci jiná míra demokracie než v České republice nebo Polsku, je mimo veškerou pochybnost a nám by se určitě nelíbilo, kdybychom takovou demokracii měli doma, ale že by mělo Rusko někdy – v 90. letech (?) – demokracii a teď se od ní odklání, považuji za naprosté nepochopení dnešní ruské reality, na kterou se ale necítím být žádným odborníkem.

Polské historické, po stáletí trvající osudy vzhledem k Rusku byly daleko tragičtější než ty české, to víme i my Češi velmi dobře. U nás to začalo být bezprostřednější až po druhé světové válce. Navíc nejsme – naštěstí – s Ruskem nebo s následnickými státy bývalého Sovětského svazu bezprostředními sousedy, a i proto se na to díváme trochu jinak. A hlavně si myslím, že „otevřený“ přístup k čemukoli, i k té či oné zemi, je lepší

než „neotevřený“, aprioristický, předsudečný, fundamentalistický.

Pro mne je Rusko velká, významná země, kterou musím brát na vědomí. Mám rád její předsovětskou kulturu, zejména literaturu, vždy jsem pozorně sledoval i knihy kritiků sovětského režimu, vnímám nesmírné utrpení, které Rusové v minulém století díky komunismu prožívali. Nic více a nic méně. Dnes ale cítím pro Českou republiku jako aktuální jiná nebezpečí než Rusko. Rusko dnes neurčuje můj život. Daleko více ho určuje Evropská unie.

8. V době volební kampaň se objevily názory, že na poválečné dekrety prezidenta Beneše je potřebné nahlížet jako na porušení lidských práv. Bylo vůbec možné se vysídlení Němců vyhnout?

Tzv. Benešovy dekrety, přijaté následně jako standardní zákony československým parlamentem, když se po ukončení okupace naší země konečně mohl sejít, byly součas-

tí tragického kontextu druhé světové války. Nebyly žádným izolovaným krokem. Byly reakcí na to, co se stalo předtím. Odrážely tehdejší realitu, tehdejší pocity lidí. Nejen prezidenta Beneše. Ohledně odsunu Němců z československého území s nimi souhlasily v Postupimi i vítězné velmoci druhé světové války. Jsou neměnnou součástí našeho právního řádu, jakkoli z nich už nemohou vyplývat žádné nové kroky či opatření v současné době. Pro nás jsou však zárukou, že není ohrožován a zpochybňován existující status quo. I to jistě Poláci cítí spolu s námi.

Zpochybnění Benešových dekretů v prezidentské kampani jedním z kandidátů považuji za skandální a ničím neomluvitelné. Jasně tím demonstroval, že není autentickým Čechem. Konec konců, i jeho první rozhovor po volbách (Právo, 28. ledna 2013) ukázal, že to nebylo žádné uřeknutí.

Vzít se dnes do uvažování Čechů (a stejně tak i Poláků) hodiny či dny po skončení

Nakladatelství **Fragment** nabízí knihu Václava Klause „**My, Evropa a svět**“ (2013), v níž prezident analyzuje vývoj posledních dvou desetiletí u nás, v Evropě i ve světě. První část vyjadřuje zklamání ze současného vývoje u nás i ve světě. Druhá část zkoumá uzlové body historie posledních dvou desetiletí. Třetí část klade ortegovskou otázku, co z toho všeho plyne a jaký je „úkol naší doby“. 180 stran.

Objednávky na www.fragment.cz

Z předmluvy Václava Klause

„Směřování dnešního světa se odchyluje od hodnot a principů, jakými jsou svoboda, tržní hospodářství a parlamentní demokracie, kterých jsme rychle dosáhli na počátku 90. let. Tento neutěšený stav mne trápí a vidím jej nejen v naší zemi, ale také v Evropě a celém západním světě. Proto název knihy *My, Evropa a svět*.“

Tento text jsem záměrně napsal a čtenářům předkládám až v posledním roce svého prezidentování. Zdůrazňuji to, neboť jsem chtěl knihu vydat před jeho ukončením, ještě do jisté míry svázán s prezidentskou funkcí. Nejsou to žádné paměti, na ty se ještě necítím, ale je to vážné zamyšlení nad uplynulými dvěma desetiletími. Toto období bylo pro mne stejně jako pro miliony lidí v naší zemi vytouženou érou života bez těžkého krunýře, kterým nás svazoval, brzdil a tlumil komunismus.

Název „*My, Evropa a svět*“ je snad až příliš ambiciózní. Jsem si vědom, že to, co mohu v této knize postihnout, jsou jen zlomky toho všeho, co se v dnešním rychle se měnícím světě děje.

V knize diskutuji zlomové okamžiky, klíčové události uplynulých třídvaceti let tak, jak jsem je viděl, vnímal a chápal. Mohl jsem na něco zapomenout nebo něco nedocenit, ale věřím, že to hlavní tam je. Například: pád komunismu, rozpad Sovětského svazu, rozdělení Československa (a jeho měny), jedenácté září aneb past, do které nás vlákal terorismus, finanční a ekonomická krize let 2008-09 a její důsledky či arabské jaro.”

hrůz druhé světové války, nikdo neumíme. Ani já se o to nepokouším. Ani v této věci, ani v jakékoli jiné, nezkoušejme proto historii přepisovat, opravovat či vytvářet znovu. Viníky druhé světové války a desítek milionů jejích obětí známe. Necítím potřebu to dnes nějak novátorsky rozebírat. Současné politicky korektní pohledy na v minulosti skutečně odsuny jakýchkoli skupin lidí uvnitř Evropy jsou nejen bezcenné, ale svými dnešními záměry i záluďné a zákeřné. Doufejme, že už nikdy nebudeme v Evropě řešit důsledky jakékoli další války.

9. Jak jste přijal nedávno učiněné varování Davida Camerona před evropským superstátem? Má dnes ještě smysl přijímat společnou evropskou měnu?

Před evropským superstátem varuji – a to daleko radikálněji a zásadněji než David Cameron – už mnoho let. V je-

ho projevu jsem se v tomto smyslu nic nového nedozvěděl. Možná jsem ale ještě lépe pochopil jistou polovičitost či rozpornost jeho postojů. Ohledně svých pozic odkazuji na svou nedávnou knihu „*Evropská integrace bez iluzí*“.

Společná evropská měna evidentně selhala a její přijímání bych v současnosti určitě nikomu dalšímu nedoporučoval. Na dálku se mi však zdá, že už k tomu tento krok udělat má dnešní polská, Tuskova vláda velmi blízko. Na loňském listopadovém summitu EU-Asie v Laosu byl Váš premiér daleko větším obhájcem eura než kterýkoli z prezidentů či premiérů zemí, které euro dávno mají. Pousmál jsem se, proč už ho tedy ve své zemi dávno nezavedl. Nebo to byla jen snaha zalíbit se – jak Vy říkáte – „velkým unijním hráčům“?

10. Byl soudobý liberalismus přijat evropskou levi-

cí? Co liberalismus vlastně dnes znamená?

Pro mne „soudobý“ liberalismus není liberalismem v tom smyslu, jak já tomuto slovu rozumím. Je opakem klasického liberalismu, ke kterému se hlásím. Dnešní liberalismus obamovského rážení je postmodernistickou, antidemokratickou, antiliberální ideologií, které podléhá stále větší část západního světa. Tato ideologie evidentně patří na levice politického spektra, ale bohužel nemá protivníka. Pravice je dnes strašně oslabená. V Evropě skoro není. Detailně to sice moc neznám, ale doufám, že v Polsku stále ještě existuje.

11. Jakou roli dnes může sehrávat národní hrdost a tradice?

Nevím, jakou roli hrát může, dovedu si představit, jakou roli by hrát měla. Soudobí globalisté si to nepřejí a já vím, že je naším zásadním úkolem jejich

útokům na národní hrdost a tradice čelit. Velmi pozitivně mne překvapilo, že Češi v prezidentských volbách vybírali i podle toho. Už jsem to – na rozdíl od Polska – skoro neočekával. Ukazuje se, že přes neuvěřitelný mediální nátlak lidé svůj rozum neztratili. Je to nadějí do budoucna.

12. Prezidentské volby v České republice vyhrál Miloš Zeman. Jakou radu byste dal svému nástupci?

Žádné rady nedávám a dávat nebudu. Miloš Zeman vždy stál a stojí i dnes vůči mně na jiné straně ideologické barikády (na rozdíl od jeho protikandidáta, který nestojí na žádné straně), ale hráli jsme spolu stejnou sportovní disciplínu – „pouze“ jako konkurenti. Věřím, že se své role zhostí dobře a že si je vědom obrovské hodnoty, kterou český stát pro nás Čechy představoval a představuje. ■

NABÍZÍME

Institut Václava Klause a Centrum pro ekonomiku a politiku nabízí publikaci „**Spor o amnestii**“ (2013). Sborník obsahuje kompletní znění amnestie prezidenta republiky, rozhovory prezidenta o amnestii, doplňkové texty a dopisy občanů o amnestii. Do sborníku přispívají M. Knížák, P. Hájek, T. Sokol, T. Jirsa, Z. Koudelka, P. Hasenkopf, J. Payne, J. Skopeček, K. Steigerwald, V. Vlk, B. Doležal, J. Rychetský, S. Janáčková, J. Lupoměský, P. Suchomel, M. Stín a Z. Pantůček.

**objednávky na www.cepin.cz
e-mail: cep@cepin.cz**

NOVINKA

Institut Václava Klause a Centrum pro ekonomiku a politiku nabízí knihu **Václava Klause „Dvacet let české měny“** (2013). Těžiště knížky tvoří přednáška prezidenta na únorové konferenci České národní banky o dvaceti letech české měny a dvě kapitoly z knihy Václava Klause „*My, Evropa a svět*“ (Fragment 2013) o rozdělení České a Slovenské federativní republiky a měnové krizi v roce 1997.

**objednávky na www.cepin.cz
e-mail: cep@cepin.cz**

Dvacet let od měnové odluky

Pavel Kysilka
generální ředitel České spořitelny,
bývalý viceguvernér ČNB

Letos 8. února uplynulo dvacet let od vzniku české koruny. Skončila tím nejen jepičí epizoda česko-slovenské měnové unie (1. 1. 1993–8. 2. 1993), ale definitivně i bezmála tři čtvrtě století trvající existence československé měny – pomineme-li období německé okupace. Jaký život měla československá koruna? Proč česko-slovenská měnová unie trvala tak krátce? Jak došlo k měnové odluce? A jaké jsou paralely s případným přijetím eura?

Od kolku ke kolku, od unie k unii

Život přináší paradoxy: československá koruna vznikla okolkováním rakousko-uherských bankovek v roce 1919 a zanikla opět kolkováním v roce 1993. Česká koruna vznikla opuštěním jedné – československé – měnové unie a zanikne naším vstupem do jiné – evropské – měnové unie.

Československé měnové unii, jejímž zánikem vznikla česká koruna, prorokoval v lednu 1993 tehdejší vicepremiér Stráský život „ne děle než do švestek“, tedy devět měsíců. Evropské měnové unii, která by měla existenci koruny ukončit, „vyměřil“ Milton Friedman v době jejího vzniku (1. ledna 1999) maximálně patnáct let.

Rozpad Československa znamenal pro českou veřejnost, která měla československý stát „za svůj“, první vážný politický šok po období polistopadové euforie. Část české vlády, jmenovitě ministři za ODS stojící za silným názorem předsedy Klause, usilovala o to, aby se psychologický šok z rozpadu společného státu nematerializoval do reálného národohospodářského šoku: Slovensko bylo naším nejvýznamnějším obchodním partnerem a měnová unie měla zajistit udržení silných ekono-

nomických vazeb. Tento postoj se prosadil proti odporu ministrů za ODA, neskrývané nechuti nás ve vedení České národní banky, za váhavého postoje lidovců a lhostejnosti veřejnosti.

Oporou protivníkům měnové unie byla skepse vůči ochotě nové slovenské reprezentace udržet krok s reformním programem české vlády a provozovat obezřetnou a odpovědnou rozpočtovou a měnovou politiku: bylo zřejmé, že rozdílnost ekonomického vývoje v obou státech by podkopala reálnou ekonomickou základnu pro udržení měnové unie při životě.

*Život přináší paradoxy:
československá koruna
vznikla okolkováním
rakousko-uherských
bankovek v roce 1919
a zanikla opět kolkováním
v roce 1993. Česká koruna
vznikla opuštěním jedné –
československé – měnové
unie a zanikne naším
vstupem do jiné – evropské
– měnové unie.*

Každé složité a ne plně standardní ekonomické uspořádání, a tím měnová unie byla, musí prokázat svoji životaschopnost ve dvojím smyslu: za prvé musí překonat skeptická, negativní očekávání, která, pokud jsou dostatečně silná, odstartují takový převážující typ chování subjektů v ekonomice, který nakonec přetaví myšlenkovou skepsi do reálné krize (sebenaplňujícího se proroctví). Za druhé, pokud takové uspořádání překoná toto první riziko, je otázkou času, kdy bude testováno reálným externím testem. Teprve zdolání vážného vnějšího testu potvrdí životaschopnost takového uspořádání.

Česko-slovenská měnová unie

V případě vzniku měnové unie je třeba v první fázi překonat skepsi a nedůvěru, která se může projevit v jakémkoliv typu spekulativního chování vůči unijní měně, nebo vůči některému z členů unie. Pokud unie překoná toto riziko i krizi důvěry, čeká ji jednoho dne reálný vnější test. Typicky jde o situaci, kdy některý z členských států utrpí z jakýchkoliv důvodů ekonomický šok s negativním dopadem na růst a zaměstnanost, a nemá: a) možnost zmírnit a řešit tento šok rozpočtovým transferem v rámci unie; b) možnost nebo vůli zmírnit a řešit tento šok strukturálními politikami a opatřeními (privatizace, zvýšení flexibility pracovního trhu, omezení sociálních transferů atd.), nebo mzdovou zdrženlivostí.

V takové situaci vznikne uvnitř postižené země (země) silný politický tlak na vystoupení z měnové unie. Opuštěním unie taková země znovunabude možnost překonat svoji krizi deprecací své národní měny a úrokovou politikou národní centrální banky šitou na tělo dané situaci. Je ale velkou otázkou, jak velká by musela být taková krize, ve které ze země současné eurozóny a v jaké fázi jejího politického cyklu,

aby se materializovala do tak vážného kroku, jakým je vystoupení z unie. Apatie v eurozóně vůči ekonomickému neúspěchu totiž dlouhodobě roste: růst těsně na nule a dvouciferná nezaměstnanost se v eurozóně bohužel staly spíše normálem.

Československá měnová unie nepřežila první z testů – riziko skepse a nedůvěry. Slovenské firmy i domácnosti materializovaly svoji nedůvěru v reálný přesun úspor a likvidity do České republiky v očekávání brzkého rozpadu unie a následné devalvace slovenské měny. Likvidní situace Slovenska se po celý leden 1993 zhoršovala a začala mít vliv i na platební schopnost a disciplínu vůči českým exportérům.

To byl podle mého nejlepšího pozorování a soudu rozhodující politický argument za rozhodnutím české vlády požádat slovenskou stranu o ukončení unie. Opět jako účastník věci musím konstatovat, že slovenská reprezentace nejen bez problému souhlasila, ale při prvních společných plánovacích a koordinačních schůzkách odhalila plnou praktickou připravenost.

Nedůvěra, která měnovou unii po jediném měsíci pohřbila, tak byla do velké míry vytvořena nejen názorovým

Předplatné na rok 2013

Předplatné zahrnuje pravidelný newsletter, sborníky a ostatní publikace, pozvánky na semináře.

Základní cena předplatného činí 660 Kč.
Studentské předplatné 330 Kč.

cep
CENTRUM
PRO EKONOMIKU A POLITIKU
www.cep.in.cz

rozštěpením v české politické reprezentaci, ale zejména apetittem i připraveností slovenské reprezentace k zavedení vlastní měny. Následná devaluace slovenské koruny (10. července 1993, o 10 %) dala za pravdu i spekulacím transferům likvidity ze Slovenska do českých bank a trezorů. I po zániku unie se obě vlády a centrální banky dohodly na nadstandardním platebním styku mezi oběma zeměmi na principu clearingů. Ten až do svého zrušení zmírnil zejména pro exportéry a importéry šok z rozpadu společné měny.

Měnová odluka

Úvahy o tom, zda a jak dlouho by se měnová unie mezi Čechy a Slováků udržela, pokud by přežila test důvěry, zda by zvýšila vůli obou stran koordinovat svoje měnové a rozpočtové politiky a reformní programy, by byly čistou spekulací. V souladu se svým tehdejším názorem jen dodávám, že pravděpodobnost úspěšného udržení měnové unie se jevila relativně nízkou, bylo ale projevem politické a státnické odpovědnosti alespoň se pokusit o toto mezistátní měnové uspořádání.

Přípravy a realizace měnové odluky a zavedení české koruny se zúčastnilo 40 000 lidí z osmi institucí: České národní banky, Ministerstva financí, České spořitelny, Komerční banky, České pošty, Policie, Armády, Útvaru rychlého nasazení. Část bankovek se okolkovala před vlastní odlokou; bankovky vyměněné na přepážkách se ihned svázely ke kolkování v Komerční bance a poté k výměně u přepážek Spořitelny a Pošty. Výměna probíhala čtyři dny. Kromě okolkovaných bankovek byly nově emitovány dvousetkoruny.

K odluce byl v krizovém režimu přijat zákon, celá akce byla koordinována se slovenskou vládou. Precizní plánování a vysoká motivace všech zúčastněných institucí spolu s intenzivní komunikační kampaní stály za úspěšným průběhem celé akce, která posílila důvěryhodnost vlády, centrální banky a přeneseně i nové české měny. Model české odluky byl následně použit v pěti postsovětských republikách při jejich opuštění rublové zóny a zavedení národních měn.

Neměně koncepčně, smluv-

ně, organizačně a technicky složitou operací bylo i následné zřízení clearingů se Slovenskem zajišťující mezistátní platební styk.

Paralely s eurem

Evropská měnová unie na rozdíl od česko-slovenské prošla úspěšně prvním z obou popsáných úskalí. Před pěti lety u příležitosti patnáctého výročí české koruny jsem napsal, že ji nicméně čeká druhý, vážnější typ testu. Trvalo jen několik měsíců a vážná krize eurozóny se dostavila. Ani nyní téměř po pěti letech nelze předpovídat, s jak velkými šrámy evropská měnová unie z této krize vyjde.

Česká koruna se stala jednou z nejúspěšnějších světových měn.

Česká koruna se stala jednou z nejúspěšnějších světových měn. Získala relativně vrzy po svém vzniku plnou konvertibilitu (1995). Prošla jen s malou ztrátou krizí důvěry vůči novým tržním ekonomikám v roce 1997 (v kontrastu k domácí politické krizi, která byla na bázi této epizody vyvolána).

Stala se měnou s nižší inflací, než vykazovala oblast eurozóny. Díky tomu se stala měnou s nižší úrokovou zátěží než euro a začala sloužit k financování zahraničních firem prostřednictvím úvěrů, vnitroholdingových transferů a odlivu dividend. Zhodnotila výrazně vůči hlavním světovým i lokálním měnám. Razantní posílení koruny vůči dolaru zmírnilo a rozložilo dopad nárůstu světových cen ropy a dalších komodit na naši ekonomiku.

Dosavadní spektakulární úspěch české koruny v relaci k euru „krytý“ úspěchem české ekonomiky a bolestivý test, kterým evropská měnová unie v současné době prochází, stojí zjevně za nízkým apetittem české veřejnosti, politické reprezentace a centrální banky na brzké připojení se České republiky k eurozóně. Žádná seriózní diskuze o časování vstupu a nezbytné ekonomické připravenosti země (což se nerovná splnění formálních kritérií) se nemůže vyhnout těmto dvěma fenoménům.

Psáno speciálně pro newsletter CEP.

NABÍZÍME

Centrum pro ekonomiku a politiku nabízí knížku Stanislavy Janáčkové „Krise eurozóny a dluhová krize vyspělého světa“ (2010). První část zkoumá varovné signály hospodářského zpomalení 2007–2009. Druhá část diskutuje světovou finanční krizi. Třetí část rozebírá eurozónu v krizi. Kniha by neměla chybět v knihovně žádného ekonomu zájmového se o krizi eurozóny. Předmluvu napsal prezident Václav Klaus.

Cena: 100 Kč, 100 stran.

objednávky na www.cep.in.cz, e-mail: cep@cep.in.cz

CEP nabízí sborník č. 98/2012 „Arabské jaro rok poté – naděje, nebo zklamání?“, do něhož přispěli Jiří Weigl, Ondřej Šlecht, Eduard Gombár, Zdeněk Müller, Jan Eichler, Miloslav Bednář, Roman Joch, Marek Čejka, Pavel Barša, Jan Fingerland, Ladislav Henek, Petr Janoušek a Tomáš Plhoň. Editorem je Marek Loužek. Předmluvu napsal prezident Václav Klaus.

Cena: 100 Kč, 105 stran.

Bernard Mandeville – 280 let od úmrtí

Václav Klusoň
ekonom

280 let od úmrtí Bernarda Mandevilla je příležitostí připomenout slavného autora, který zasáhl nejen do literatury, lékařství, ale i filozofie a ekonomie. Mandeville je předchůdcem Adama Smitha a celé klasické ekonomie. Mandevillov paradox, že ze soukromé neřesti se odvíjí obecný prospěch, se stal základem Smithovy neviditelné ruky trhu a politické filozofie klasického liberalismu.

Plodný život

Bernard de Mandeville, lékař, filozof a ekonom, se narodil 17. listopadu 1670 v Rotterdamu a zemřel 21. ledna 1733, v Hackney (UK). Studoval nejprve na Erasmus School a poté filozofii a medicínu na univerzitě v Leydenu. Hodnost doktora medicíny obdržel v roce 1691 a krátkou dobu vykonával lékařskou praxi. Brzy podnikl cestu po Evropě a poté přijel do Londýna, aby se tam naučil anglickému jazyku, v němž našel zvláštní zalíbení, podobně jako v zemích, v níž se trvale usadil a též oženil.

Je autorem 18 prací, z nichž nejznámější je *Bajka o včelách*, která mu zajistila světovou proslulost. První verzi bajky napsal v roce 1705 a nazval ji „*Bzučící úl: jak se darebové stali počestnými*“. Šlo o alegorickou satiru na namyšlenost racionalistického věku, v němž vládl ideál askeze a rozumu. Tehdy bylo považováno za *neřestné* každé jednání, které nebylo popřením emocí a potlačení egoismu, neboť opravdová ctnost byla považována za nesobeckou a racionální. Směs asketismu a racionalismu byla ve filozofii označována pojmem *rigorismus*.

První verze bajky měla pouhých 26 stránek a ne-

vzbudila žádnou velkou pozornost. V roce 1714 se však objevila anonymní (nepodepsaná) kniha, která nesla název: „*Bajka o včelách: aneb soukromé neřesti, obecný prospěch*“. Toto vydání, kromě původní básně, obsahovalo ještě komentář nazvaný: *Zkoumání původu mravních ctností* a dvacet obsažných poznámek, které podrobně vysvětlovaly některé pasáže knihy. V roce 1723 vyšlo další, rozšířené vydání a teprve tehdy kniha vzbudila velkou – vesměs velmi pohoršlivou – pozornost veřejnosti. Vyvolala velký skandál a vzrušení, protože údajně propagovala ateismus, kazila morálku a mládež, která ji však pilně a s nadšením četla.

Na alegorii své básně Mandeville vybudoval tezi, že neřest je základem prosperity a štěstí národa.

Mandevillovi byla udělena hodnost *Lorda Nejvyššího dábla*, jejímž „nositelem“ byl v 16. století *Thomas Hobbes*. *Mandeville* byl pak dvakrát zažalován před velkou porotou, která bajku prohlásila za závadnou, což ji zajistilo trvalé místo v dějinách společenských věd. Dostávalo se jí též příkrých odsudků z kazatelnic, včetně biskupů; John Wesley (zakladatel metodistické církve) prohlásil, že tolik špatností nevyslovil ani Voltaire, ve Francii byla kniha zakázána a úředně spálena. Podobné ohlasy byly zaznamenány v Irsku, Německu i v Americe.

Jediný z tehdejších intelektuálů, který se o knize příznivě vyjádřil, byl *Dr. Samuel Johnson* (1709–1784), který

prohlásil, že ho bajka nejen nepohoršila, nýbrž že mu široce otevřela oči na skutečný život. Daleko později, významný britský historik, *Thomas B. Macaulay* srovnával *Mandevilla* se *Shakespearem* (který též často pojednával o motivech lidského jednání); považoval však za nepravděpodobné, že by *Shakespeareova* díla obsahovala alespoň polovinu tak znamenitých myšlenek, jaké můžeme nalézt v *Bajce o včelách*. Stručně řečeno, příčinou velkého pohoršení byla základní teze, že *civilizace závisí na neřestných sklonech a že není důsledkem našich ctností, nýbrž vlastností, jež Mandeville nazval nepravostmi*.

Báseň, která byla vydaná v roce 1705, byl útlý svazček, který – jak již bylo řečeno – obsahoval pouhých 26 stran. Ani v dalších vydáních se rozsah vlastní bajky nezměnil. Autor na svém díle pracoval celkem 24 let, takže podstatnou součástí pozdějších vydání jsou úvahy a komentáře z oblastí etiky, filozofie, sociologie a ekonomie. Vydání z roku 1924 bylo realizováno ve dvou svazcích v celkovém rozsahu asi 900 stran.

Mandevillov paradox

Mandeville definoval ctnost a její opak – neřest – takto: *Ctnost = askeze + rozum*. Rozum je determinujícím faktorem jednání. *Neřest = egoismus + vášně a city*. V tomto druhém případě rozum přestává být určujícím a člověk takto jednajícím je zaměřen na vlastní prospěch, jedná pod vlivem citů a emocí a není schopen, alespoň ne záměrně a cílevědomě, hledat a nalézat *maximum štěstí pro co největší počet lidí*. Při této definici ctnosti nemůže tedy být utilitaristický ideál naplněn.

Z uvedených definic vyplývá, že lidská aktivita, která je motivována egoismem, inspirována emocemi a tedy apelující na sobeckost, je neřestí a nemůže být považována za ctnostnou. Taková aktivita nemůže být ani racionální,

neboť ta je antitezí emocím, citům, sebezájmu, egoismu. *Morálním kódem je proto askeze a racionalita*.

Mandeville koncipoval svou Bajku jako *satirickou výzvu věku rozumu*. Sám uvedené definici ctnosti příliš nevěřil, protože si byl dobře vědom toho, že rozum není ani zdaleka jediným determinujícím faktorem lidských aktivit a že to, co nazýváme racionálním, bývá často jen zneužitím rozumu ke zdůvodnění a k omluvě aktivit, jejichž původem jsou emoce a sebezájem. Základem Mandevillova antiracionalismu bylo tedy přesvědčení, že ve své podstatě je člověk sobecký tvor a že žádná koncepce ctnosti, která je založena na rozumu a askezi, nemůže být v rámci utilitaristické filozofie uplatněna.

Společnost založená na sobeckosti a na emocích je „zkažená“ v tom smyslu, že velký přepych odporuje křesťanské morálce. Podle *Mandevilla* se však sobeckosti a přepychu nelze zbavit, aniž by to nepřivodilo katastrofu. Ve včelím úlu, jenž je v *Bajce* alegorií lidské společnosti, bují nepoctivost a sobectví; obchodníci, právníci, lékaři, kněží, soudci i politici – všichni jsou „zkažení“. A přesto jejich špatnost (hříšnost) je materiál, z něhož je zbudován složitý a prospěšný sociální mechanismus, v němž si „...milióny vzájemně marnivost a žádosť dopřávají, takže, ač každá část plna neřestí, celek přesto rájem je...“. Na alegorii své básně *Mandeville* vybudoval tezi, že *neřest je základem prosperity a štěstí národa*.

Vraťme se ale k populárnímu dojmu, že ctnost, resp. jednání, jež možno považovat za ctnostné (čestné), je obecně prospěšné, tedy že: ze *soukromé ctnosti vyplývá obecný prospěch*. Toto tvrzení považujeme za triviální a proti němu postavme tvrzení opačné: *soukromá neřest vytvá-*

ří *obecný prospěch*. Rovněž druhé tvrzení je pravdivé alespoň do té míry, že je potvrzováno zkušeností. Pokud bychom tedy obě tvrzení přijali jako pravdivá, dospěli bychom k závěru, že ctnost = neřest, že nečestné jednání je vlastně čestné a veřejně prospěšné. A to je i podstatou *Mandevillova paradoxu*, že *soukromá neřest je obecným prospěchem*. Tento paradox je dovedením do nesmyslnosti pravdivosti obou protichůdných tvrzení (*reductio ad absurdum*). Položme si však otázku: je Mandevillov paradox opravdu tak nesmyslný?

Hayekova odpověď

Mandevillovy práce si z velkých myslitelů dvacátého století mimo jiné vysoce cenil *F.A. Hayek*, který mu věnoval zvláštní studii (1978). Podle něj je morální paradox, který způsobil ve své době takové pohoršení, významný zejména proto, že osvětluje, proč ve složitých společenských systémech jsou výsledky individuálních aktivit (bez ohledu na to, zda jejich motivace jsou sobecké či altruistické) odlišné od původních záměrů. A že důsledky takových aktivit nelze znát ani předvídat. Dokonce, že celý společenský řád a kultura jsou mnohdy výsledkem individuálních snah a jednání, z nichž žádné takový cíl nemělo. K takovým cílům, často i k nechtěným následkům, nás dovádějí instituce a pravidla, jež opět nejsou výsledkem cílevědomého záměru, nýbrž přirozeného výběru. Podle Hayeka byl Mandeville prvním, kdo vyvinul klasické paradigma spontánního vývoje uspořádaných společenských struktur, aniž to možná sám tušil.

Odpověď Hayeka, že Mandevillov paradox není tak nesmyslný, jak by se na první pohled mohlo zdát, a že v jeho pozadí stojí instituce, jež rovněž nejsou výsledkem vědomého záměru, je plně potvrzována úvahami, jež Mandeville na toto téma ve druhém díle své bajky vedl. Právě zde se zabýval „usmiřováním vzájemně si

odporujících zájmů“ pomocí institucí, jež vznikají v procesech spontánního vývoje. Podrobně zkoumal, jak takové instituce vznikají a jak se vyvíjejí. Čteme zde podobné myšlenky, jaké byly vyslovovány již ve starém Řecku a v Římě, že zákony nejsou výsledkem práce moudrého zákonodárce, jak by se mohlo na první pohled zdát, nýbrž dlouhého procesu chyb a omylů.

Základní teze takové koncepce shrnuje následující úryvek z druhého dílu *Bajky*: „... často připisujeme dokonalosti lidského genia hloubce jeho myšlení to, co ve skutečnosti vědčí délce času a zkušenostem mnoha generací, jež se jedna od druhé jen málo lišily v přirozených sklonech a v moudrosti... Moudrost, o níž zde mluvím, není výsledkem čistého uvažování a intenzivního myšlení, nýbrž zdravého a uvážlivého usuzování získaného dlouhou zkušeností a rozmanitostí pozorování...“ (Mandeville). Hayek k tomu poznamenává, že je to jeden z nejpozoruhodnějších postřehů zkoumání původu společnosti.

Mandeville a ekonomická teorie

Nejvýstižnější shrnutí *Mandevillova* ústředního problému i nejlepší definici úkolů veškeré sociální teorie provedl podle prof. *Hayeka* skotský filozof a současník *Adama Smitha*, *Adam Ferguson*, který řekl, že výsledky lidské činnosti nejsou vždy výsledky lidského záměru. Vliv *Mandevilla* na vznikající ekonomickou teorii lze rovněž vystopovat ve studii *Josiaha Tuckera* (*The Elements of Commerce and Theory of Trade*, 1755), kde se lze dočíst, že „...všeobecný hybatel v lidské přirozenosti, sebeláska, může nabrat takový směr, ve kterém podporuje veřejný zájem tím, že sleduje zájem vlastní“ (cit. dle Hayeka).

Z obou citovaných myšlenek dvou současníků *Adama Smitha* vyplývá, kudy se asi vliv *Mandevilla* na vznikající

ekonomickou teorii ubíral. Ovlivnění *Adama Smitha Mandevillovou Bajkou* potvrzují i francouzští historikové ekonomického myšlení, *Ch. Gide* a *Ch. Rist*, kteří píší, že *Smith* byl touto prací utvrzen v přesvědčení, že soukromý zájem dovádí společnost bez vědomí a chtění jednotlivců k blahobytu. Blahobyt národa byl jak pro *Smitha* tak pro *Mandevilla* důsledkem uplatnění vlastního zájmu, který ovšem *Smith* nepovažoval za neřest v pravém slova smyslu, nýbrž pouze za jakousi „nižší ctnost“. Vlastní zájem je přirozeným pudem člověka, který sice nemá v sobě ničeho ctnostného, kterého však Prozřetelnost používá bez našeho vědomí, aby uskutečnila záměry, jež přesahují dosah našeho předvídání. (*Gide*, *Rist*). Tak se zrodila slavná koncepce „*neviditelné ruky*“.

Podle Hayeka byl Mandeville prvním, kdo vyvinul klasické paradigma spontánního vývoje uspořádaných společenských struktur.

Daleko nejvýznamnějším příspěvkem k ekonomické vědě byla však jeho *obhajoba přepychu*. *Mandeville* popíral ctnostný charakter střídmosti, která je jen nevyhnutelným důsledkem určitých ekonomických podmínek; střídmost a úspornost na národní úrovni je dána potřebou omezovat výdaje. Napadal tvrzení, že přepych kazí lidi a plýtvá zdroji a že je proto nebezpečný; je naopak neoddělitelným atributem mocných států, je tím, co je činí velkými. K tomu třeba snad jen poznamenat, že přepych nastavuje spotřebu na úroveň, kterou mnozí nemohou na základě poctivé práce a poctivého podnikání uspokojit. Tím se mohou otevírat dveře k neřestem, tj. k nepoctivosti, podvodům a kriminálním činům.

Na přepych *Mandeville* navázal dalšími úvahami o lakotě a hrabivosti na straně

jedné a o marnotratnosti, resp. hýřivosti na straně druhé. Proti lakotě a hrabivosti je proto tolik pokřiku – říká *Mandeville* –, že se někde peníze hromadí a leží bez užitku, jinde chybějí. Lidé pak ztrácejí práci, podnikatelé odbyt, klesá koupěschopná poptávka a spotřeba. Naproti tomu hýřivost (marnotratnost) – jaký to šlechetný hřích! Zatímco lakomec nic dobrého pro sebe nedělá a škodí všem kolem, snad s výjimkou svých dědiců, marnotratník je požehnáním pro celou společnost; nikoho kromě sebe nepoškozuje. Lakomci jsou darebáci, hýřilové hlupáci! Lidé umírnění, patřící obvykle k politickému středu, jsou nepřáteli extrémů; jejich střídmost (šetrnost) zaujímá místo obou neřestí, tj. hýřivosti (marnotratnosti) i lakoty. Lidé, kteří nemají tolik možností utrácet, protože nevládní velké jmění, nejsou tolik vystavováni svodům neřestí. Šetrnost je totiž něco jako počestnost – podle *Mandevilla* skomírající ctnost – hodící se snad jen pro společenství mírumilovných mužů smířených s chudobou. Avšak velký, neklidný a ambiciózní národ se jí brzy nasytí. Je to totiž jalová, spící ctnost, nezaměstnávající žádné ruce a tedy neužitečná v zemi, v níž musí být zaměstnáno velké množství lidí. „Nahlížím na lakotu a hýřivost ve společnosti jako na dva protikladné jedy, které však, jsou-li smíseny ve správném poměru, se mohou stát účinnou medicínou“ (*Mandeville*).

Máme-li si tedy shrnout obsah poselství, které nám *Mandeville* prostřednictvím své *Bajky* i dnes vysílá, je, že ctnost může být za určitých okolností neřest, že nečestné jednání může být za určitých okolností čestné a veřejně prospěšné, což je podstatou *Mandevillova paradoxu*; *soukromá neřest je obecným prospěchem*. *Mandeville* byl prvním, kdo vyvinul klasické paradigma spontánního vývoje uspořádaných společenských struktur. ■